

Топчій Василь Васильович,

директор Навчально-наукового інституту права Університету державної фіскальної служби України, доктор юридичних наук, професор

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ В РАЗІ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Огляд місця події є ключовою інформативно-пошуковою слідчою дією. Вона часто проводиться як першочергова після відкриття кримінального провадження.

Вагомий внесок у розробку наукових положень із зазначеної тематики зробили такі вчені, як О.Я. Баєв, А.І. Вінберг, В.І. Громов, Г.Ю. Жирний, Н.І. Клименко, В.О. Коновалова, В.І. Попов, В.В. Рожнова, А.В. Самодін, Д.О. Турчин, Л.Д. Удалова, В.В. Черней, С.С. Чернявський, І.М. Якимов.

Огляд – це слідча (розшукова) дія, в ході якої виявляють, безпосередньо сприймають, оцінюють і фіксують стан, властивості та ознаки матеріальних об'єктів з метою отримання фактичних даних, що мають значення для встановлення істини у кримінальній справі. Огляд проводиться слідчим, прокурором з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення (ч. 1 ст. 237 КПК України) [1].

У чинному кримінальному процесуальному законодавстві термін «місце події» не роз'яснюється, тоді як у криміналістиці місцем події називають приміщення або ділянку місцевості, у межах якої виявлені сліди скоєного злочину [2, с. 163]. На думку шведських криміналістів А. Свенсона та О. Венделя, місце вчинення злочину – це «найбільш повне джерело усілякого роду відомостей, і в більшості випадків розкриття злочинів цілком залежить від того, чи повною мірою використане це джерело. Воно дає слідству важливі докази. Той, хто перший прибуває на місце, зобов'язаний потурбуватися про те, щоб жодний з них не був пропущений внаслідок недбалості, легковажності або через безглуздість. Якщо таке сталося, втрачене не можна відновити; відновлення втрачених доказів неможливе» [3, с. 13].

Огляд місця події при розслідуванні вказаних злочинів є першочерговою слідчою дією. На жаль, досить часто працівники правоохоронних органів недооцінюють важливість даної слідчої дії, негативно ставляться до її проведення, особливо це стосується заподіяння тілесних ушкоджень середнього або легкого ступеня тяжкості. Огляд місця події є незамінною слідчою дією, оскільки слідчий безпосередньо, без проміжних ланок, сприймає ті або інші об'єкти в тому вигляді, у якому їх застає. Тому доказова інформація надходить до слідчого з мінімальними перекрученнями. Своєчасний початок огляду місця події залежить від часу між одержанням правоохоронними органами вихідної інформації про заподіяння шкоди життю та здоров'ю й прибуттям слідчо-оперативної групи на місце події. Слідчий, одержавши первинну інформацію про вчинення досліджуваних злочинів, перед початком огляду місця події повинен з'ясувати, від кого вона надійшла, сутність цього злочину, де й коли він був вчинений. На результативність даної слідчої дії впливає те, наскільки якісно проведений огляд, а це буває пов'язано з кількістю часу, витраченого на нього.

Треба розмежовувати поняття «місце події» та «місце злочину». Останнє – це місце здійснення злочину. А тому по одному кримінальному провадженню (справі) можуть бути кілька місць події. Наприклад, убивство відбулося у квартирі, потім труп вивезений і захований за містом. У цьому випадку ми виділимо два місця події. Частіше доводиться зіштовхуватися з випадками, коли місце виявлення трупа є місцем вчинення злочину [4, с. 200–201]. Огляд місця події – це слідча (розшукова) дія, що полягає у безпосередньому вивченні території, на якій зроблено той або інший злочин, з метою ретроспективного розуміння сутності події, що відбулася, а також здійснювана для виявлення, фіксації й вилучення речових й інших доказів як свідoctв того, що відбулося.

Задля ефективного розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, доцільно було б прийняти та затвердити Інструкцію «Про порядок формування обліку, пошуку та перевірки слідової інформації, вилученої під час проведення оглядів місць подій за фактами вчинених кримінальних правопорушень та інших слідчих (розшукових) дій», яка дозволить якісно та оперативно обробляти й здійснювати аналіз вилучених матеріальних слідів кримінального правопорушення під час проведення огляду місця події, адже сучасні умови протидії злочинності посилюють актуальність розробки таких інформаційних продуктів та їх належне впровадження у практику

діяльності органів досудового розслідування і судово-експертних установ.

Окрім цього, необхідно здійснити низку дій, з метою обліку та пошуку слідової інформації, вилученої під час проведення оглядів місць подій за фактами виявлених кримінальних правопорушень, зокрема:

визначити чітко перелік слідової інформації, яка підлягає обліку в підсистемі «СЛІД» інформаційно-телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції», а саме: фото слідів підштовпу взуття; фото слідів рук та ніг; фото слідів знарядь зламу; фото-, відео- чи звукозапис щодо осіб, яких потрібно встановити; фото слідів протекторів шин транспортних засобів; відеозапис проведення огляду місця події; інформація про кулі, гільзи і патрон зі слідами зброї; суб'єктивні портрети осіб, яких слід встановити тощо;

запровадити автоматичне формування, безпосередньо з системи наступних документів: картка огляду місця події, картка слідів, розшукова таблиця, фото таблиця, доручення на перевірку слідів, клопотання про призначення експертизи;

доцільним було б також синхронізувати бази даних Національної поліції з базами даних Державної прикордонної служби України, Державної міграційної служби України, Експертної служби МВС України, Департаменту інформатизації МВС України.

Таким чином, враховуючи важливість досліджуваної проблематики слід вдосконалити норми тактико-криміналістичного та техніко-криміналістичного забезпечення огляду місця події; організації взаємодії учасників слідчо-оперативної групи на початковому етапі розслідування кримінальних правопорушень; нормативно-правову регламентацію діяльності слідчого та інспектора-криміналіста у кримінальному судочинстві; особливості призначення та проведення судово-експертних досліджень за результатами проведення слідчих (розшукових) дій; створити та впровадити у практику комп'ютерно-технічні засоби і програмно-апаратні комплекси для фіксації результатів огляду місця події та подальшої обробки слідової інформації; форми та напрями реалізації практичної складової в організації освітнього процесу здобувачів вищої освіти у викладанні криміналістичних та судово-експертних навчальних дисциплін.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9–10, № 11–12, № 13. – Ст. 88.

2. Криминалистика / [В.В. Агафонов, Н.А. Бурнашев, В.А. Газизов и др.]; под ред. А.Г. Филиппова. – М.: Юрайт: Высш. образование, 2008. – 441 с.

3. Свенсон А. Раскрытие преступлений: Современные методы расследования уголовных дел / А. Свенссон, О. Вендель. – М.: Изд-во иностранной лит., 1957. – 475 с

4. Білецький Є.М. Білецька Г.А. Судова медицина та судова психіатрія: навч. посіб. / Є.М. Білецький, Г.А. Білецька. – Х.: Одісей, 2008 – 200 с.